1.3. ПРАВОВЕ ТА НАУКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СУДОВО-ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА І ПЕРЕВІРКА НА ПОЛІГРАФІ (ДЕТЕКТОРІ БРЕХНІ) В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ[1]

Назаров О. А.

DOI: 10.53672/ej.2.2016.01[1] Check for updates

Анотація. Автор досліджує правові та психологічні засади призначення й проведення судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа в Україні, відштовхуючись від поширеної практики, коли такі експертизи призначають суди й органи досудового розслідування. Як вихідну гіпотезу запропоновано вважати предметом експертизи психофізіологічні особливості формування і перебігу психологічної установки на приховування (спотворення) значущої інформації та її зв'язки з пам'яттю, мотиваційною й емоційною сферами особи. Поліграф кваліфіковано як апаратну психофізіологічну методику: без тесту, який вводить поліграфолог, набір датчиків і програми не стає професійним інструментом експерта. Оскільки родовим об'єктом є особистість, а спеціальними об'єктами — пам'ять, емоції та мотивація, експертизу з використанням поліграфа віднесено до підвиду роду судово-психологічних експертиз. Правову основу становлять ст. 28 Конституції України (добровільна згода підекспертного), ст. 9, 10 Закону України «Про судову експертизу», постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 № 8, п. 152 Науково-методичних рекомендацій, затверджених наказом Мін'юсту від 08.10.1998 № 53/5, і зміни до них, внесені наказом від 27.07.2015 № 1350/5. Наголошено, що жоден висновок експерта не має наперед встановленої доказової сили, водночас за даними Єдиного державного реєстру судових рішень приблизно у 80 % випадків суди використовували висновки за результатами досліджень на поліграфі як доказ. Науковим підґрунтям названо дослідження В. І. Барка (2004; валідність 83,8–89,6 %, надійність 0,73–0,77) і метааналіз Американської асоціації поліграфологів (2011). Сформульовано рекомендоване експертне питання про наявність психологічної установки на приховування інформації, пункт ухвали чи постанови з переліком обставин, які слід перевірити, і три обов'язкові складники експертизи: ретроспективне дослідження матеріалів справи, психодіагностичне та психофізіологічне дослідження підекспертного. Критично оцінено питання про «психофізіологічні (значимі) реакції», запозичені з російської видової методики 2006 року, від яких згодом відмовився й мін'юст рф (наказ від 19.09.2017 № 169). Автор доходить висновку, що звичайне тестування на поліграфі не можна видавати за висновок експерта, а перевірки показань учасників провадження КПК України не передбачає. Положення статті корисні слідчим, суддям, адвокатам і судовим експертам під час призначення та оцінювання таких експертиз.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, поліграф, психологічна установка на приховування інформації, предмет експертизи, тестування на поліграфі, добровільна згода підекспертного, експертні питання, оцінка доказів, Закон України «Про судову експертизу», судова практика.

Forensic Psychophysiological Examination and Polygraph (Lie Detector) Tests in Ukraine: Legal Aspect

Nazarov O. A.

Abstract. The paper examines the legal and psychological grounds for ordering and conducting forensic psychological examinations using a polygraph in Ukraine, a procedure to which courts and pre-trial investigation bodies resort increasingly often. The author proposes to regard as the subject of such an examination the psychophysiological features of the formation and course of a psychological set to conceal or distort significant information, together with its links to memory, motivation and emotion. The polygraph is treated as an instrumental psychophysiological technique: without a test entered by the examiner, sensors and software do not form a professional expert tool. Since the generic object is the personality and the specific objects are memory, emotions and motivation, polygraph-based examination is classified as a subtype of forensic psychological examination. The legal framework includes Article 28 of the Constitution of Ukraine (voluntary consent), Articles 9 and 10 of the Law of Ukraine "On Forensic Examination", Resolution No. 8 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 30 May 1997 and paragraph 152 of the Ministry of Justice guidelines approved by Order No. 53/5 of 8 October 1998. No expert opinion has predetermined probative value, yet according to the Unified State Register of Court Decisions courts relied on such opinions as evidence in about 80% of cases. Validity data by V. I. Barko (2004; 83.8-89.6%) and the 2011 meta-analysis of the American Polygraph Association are cited. The author formulates a recommended expert question, a clause listing the circumstances to be verified, and three mandatory components: retrospective analysis of case materials, psychodiagnostic and psychophysiological assessment. Questions about "psychophysiological reactions" borrowed from a 2006 russian method, later abandoned by the russian ministry of justice, are criticised. A routine polygraph test, the author concludes, cannot be presented as an expert opinion.

Keywords: forensic psychological examination, polygraph, psychological set to conceal information, subject of examination, polygraph testing, voluntary consent, expert questions, evaluation of evidence, Law of Ukraine On Forensic Examination, case law.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 02.01.2012; у номері — 30.08.2016; DOI:* ***10.53672/ej.2.2016.01***[1].

Повний текст

Bibliographic description: Nazarov O.A. Forensic psychological examination and polygraph (lie detector) tests in Ukraine: legal aspect. Forensic psychological examination. Application of polygraph and special knowledge in legal practice: Electronic journal / [edited by: O. A. Nazarov (chief editor) and others]. K., 2016. Vol. 1, No. 2 (2). Date of publication: 30.08.2016. URL: https://expertize-journal.org.ua/for-notice/40-sudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-s-ispolzovaniem-poligrafa-detektora-lzhi (access date: 08/30/2016). - https://doi.org/10.53672/ej.2.2016.01

Forensic psychological examination and polygraph (lie detector) tests in Ukraine: legal aspect

Oleh A. Nazarov, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor

iD: https://orcid.org/0000-0002-3427-1162

DOI: https://doi.org/10.53672/ej.2.2016.01

Abstract: The article is devoted to the legal and psychological characteristics of the appointment and conduct of a forensic psychological examination and a polygraph test in Ukraine. Judicial practice is a measure of the effectiveness of any expert activity, which is why no forensic examination, incl. forensic psycho-physiological or psychological examination using a polygraph does not have probative value in advance, but is only one of the sources of evidence and is subject to verification and evaluation, along with other collected evidence and examinations in the case (paragraph 2 of article 212 of the Civil Procedure Code, article 94 , 101 Code of Criminal Procedure, art. 82, 86 KupAP). Based on the court decisions published in Ukraine, according to the data obtained from the Unified State Register of Judicial Decisions of the Courts of Ukraine, in approximately 80% of cases, judges, in the course of trials, when making decisions and issuing a sentence (decree), used the opinions of experts (specialists) on the results of psychological examinations (research) using a lie detector (polygraph) as evidence in the case. According to some research institutes of the CIS countries (2009), the accuracy of the results of forensic psychophysiological (psychological) examinations using a modern polygraph is at least 95 percent. They are quite comparable with the accuracy of the results of various traditional types of forensic and other examinations, which puts the psychological (psychophysiological) examination on a polygraph in a number of fairly reliable and scientifically based methods of using special knowledge in court.

Keywords: polygraph, forensic psychological examination, polygraph test, legislation of Ukraine.

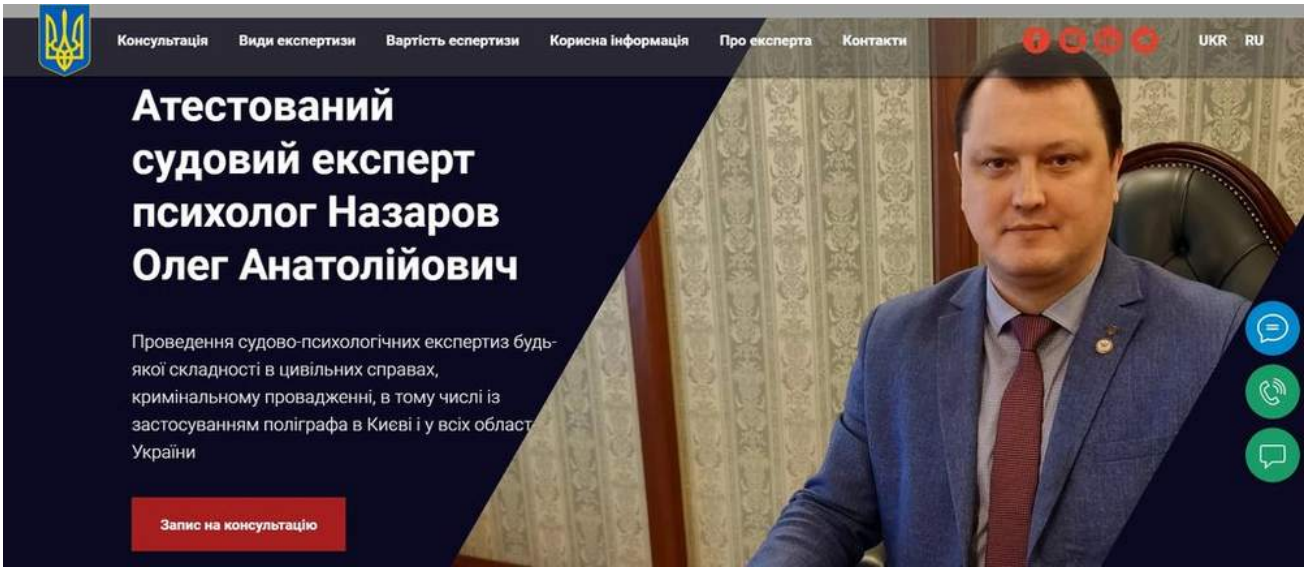
Традиційно, нагадуємо користувачам журналу, що науковий журнал запроваджив надання послуг **«Консультація»: запит на проведення судово-психологічної експертизи за різними підставами, у тому числі відшкодування моральної шкоди завданою військовими злочинами, із застосуванням поліграфа** на замовлення зацікавлених осіб, суду, правоохоронних органів згідно процесуальних кодексів. - URL: http://expertize-journal.org.ua/konsultacia **Телефон для термінового дзвінка судовому експерту:** +38 093 476 72 60 (Viber, Telegram, Whatsapp).

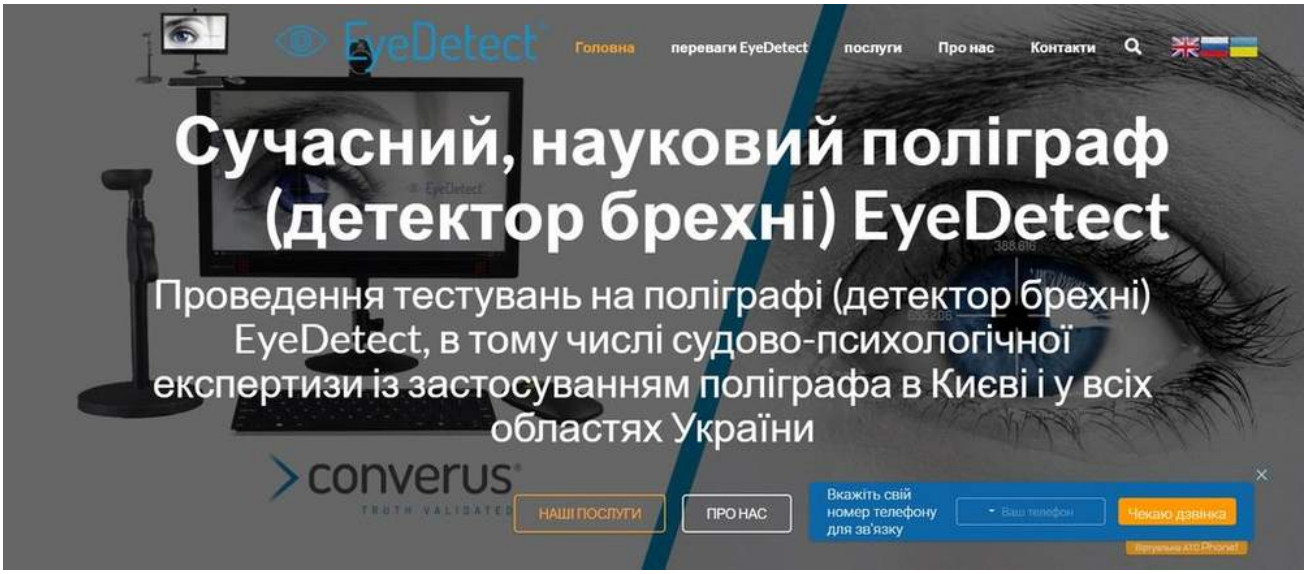
Звертаємо увагу, *організація проведення професійних консультацій всім зацікавленим, здійснюється членом Президії Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, головним редактором журналу, атестованим судовим експертом психологом (поліграфологом), кандидатом психологічних наук, доцентом Назаровим Олегом Анатолійовичем.*

Офіційній Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи, судового експерта психолога (поліграфолога) Назарова О.А. (свідоцтво Міністерства юстиції України від 09.07.2020 №2035)

Офіційний Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, тестувань на поліграфі в Україні за міжнародними стандартами (поліграф EyeDetect, розробник Converus Inc., USA)

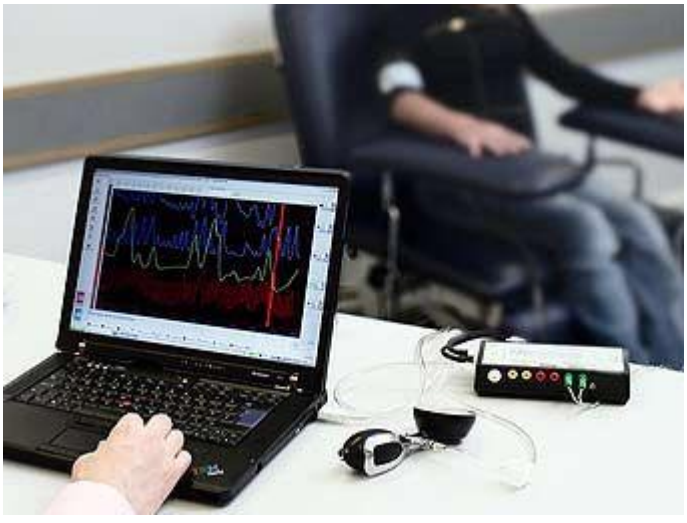

Текст статті. У зв'язку з досить поширеною практикою призначення в судах і органами досудового слідства психофізіологічних експертиз із застосуванням поліграфа в рамках розслідуваних кримінальних проваджень видається досить актуальним вивчення питання об'єкта і предмета зазначеної судової експертизи. **Виходячи з вивченої нами експертної практики, в якості початкової гіпотези пропонується розглянути предметом судово-психофізіологічної (психологічної) експертизи з використанням поліграфа (детектора брехні)** - психофізіологічні особливості формування і перебігу психологічної установки на приховування (спотворення) значущої для людини інформації. А також взаємозв'язки психологічної установки з супутніми їй психічними процесами пам'яті (спогади, впізнавання, пригадування), мотиваційною (вольове або несвідоме небажання давати правдиві показання) та емоційною (значимість для людини вчинених нею дій) психічними сферами людини. На нашу думку, дослідження психологічної установки на приховування відомої інформації підекспертній особі у взаємозв'язку з пам'яттю людини (ідеальних слідів злочину), емоційною сферою (значимість для люди-

ни вчинених нею дій) в рамках даної експертизи проводиться опосередковано, через дослідження пов'язаних з психічними процесами психофізіологічних проявів, що **фіксуються за допомогою апаратної психофізіологічної методики, якою і є поліграф, в простонародді званий детектором брехні.**

Віднесення поліграфа до апаратної психофізіологічної методики пов'язане з тим, що поліграфолог зобов'язаний ввести в комп'ютерну програмну частину поліграфа поліграфологічний тест, без цієї дії поліграфолога дане дослідження провести неможливо, Тобто підключити датчики до випробуваного, не знаючи поліграфологічних тестів, не фахівцю (експерту) можна, однак у такому випадку поліграф вже не буде належним чином підготовленим інструментом для дослідження. Таким чином, на нашу думку, поліграф без тестової методики не може вважатися допустимим професійним інструментом встановлення психофізіологічних ознак психологічної установки на приховування інформації. Дії поліграфолога з підготовки поліграфа до роботи перетворюють просто набір плат, схем, датчиків і комп'ютерної програми в робочий професійний інструмент експерта або фахівця поліграфолога, що входить до складу поліграфа.

При цьому, однак, слід пам'ятати, що судова практика є мірилом ефективності будь-якої експертної діяльності, з огляду на що жодна судова експертиза, в т.ч. і судово-психофізіологічна або психологічна експертиза з використанням поліграфа не має наперед доказової сили, а є лише одним із джерел доказів і підлягає перевірці та оцінці, нарівні з іншими зібраними доказами та експертизами у справі (п. 2 ст. 212 ЦПК, ст. 94, 101 КПК, ст. 82, 86 КУпАП). Виходячи з опублікованих в Україні судових рішень, згідно з даними, отриманими з Єдиного державного реєстру судових рішень судів України, приблизно в 80% випадків суддями, в ході судових розглядів, при прийнятті рішень і винесенні вироку (постанови), використовувалися висновки експертів (фахівців) за результатами проведених психологічних експертиз (досліджень) з використанням детектора брехні (поліграфа) як доказ у справі.

За даними деяких науково-дослідних інститутів країн СНД (2009), точність результатів судово-психофізіологічних (психологічних) експертиз з використанням сучасного поліграфа становить не менше 95 відсотків. Вони цілком порівнянні з точністю результатів різних традиційних видів криміналістичної та інших експертиз, що ставить психоло-

гічну (психофізіологічну) експертизу на поліграфі в ряд досить надійних і науково обґрунтованих методів використання спеціальних знань у суді.

Психологічна експертиза, що проводилася в системі державних науково-дослідних експертних установ Міністерства юстиції України, бере свій початок з 1925 року, з створених у Києві, Харкові спеціальних кабінетів з вивчення особистості злочинця. Згідно з наказом Мін'юсту України від 15 липня 1997 року № 285/7-А (зареєстрований в Мін'юсті України 4 серпня 1997 року № 283/2087), у 2007 році психологічна експертиза увійшла до Переліку основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України.

Наразі діє наказ Мін'юсту України від 09.08.2005 р. № 86/5 «Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів» (зареєстрований у Мін'юсті України від 11 серпня 2005 р. №882/11162), яким перезатверджено, зокрема, і психологічну експертизу, включену до Переліку основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту. При цьому рід експертизи визначений як «психологічна», а експертна спеціальність названа «психологічні дослідження». Відповідно до Національного класифікатора професій ДК 003:2010 у 2021 році в Україні була введена професія «поліграфолог». З огляду на те, що родовим об'єктом експертизи з використанням поліграфа виступає особистість, а спеціальними об'єктами є такі психічні процеси, як пам'ять, емоції, мотиваційна сфера людини, то експертизу з використанням поліграфа логічно відносити до роду судово-психологічних експертиз. Видова приналежність експертизи з використанням поліграфа визначається з урахуванням того, що дослідження пам'яті, емоційного стану і психологічної установки на приховування інформації людини в рамках даної експертизи проводиться опосередковано, через дослідження пов'язаних із зазначеними психічними процесами психофізіологічними проявами, що реєструються за допомогою поліграфа за спеціально підібраною методикою. Таким чином, з наукової точки зору психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа розглядається як підвид (різновид) роду судово-психологічних експертиз.

Експертне психофізіологічне дослідження з використанням поліграфа являє собою апаратну психофізіологічну методику діагностики трьох психічних процесів - пам'яті, емоцій і мотивації підекспертного, який при цьому залишається активним учасником (суб'єктом) процесу і ніяк не перетворюється на його об'єкт. Пам'ять людини - унікальна інформаційна база, яка до останнього часу недостатньо використовувалася в слідчій практиці. Результати останніх психологічних досліджень свідчать про те, що обсяг інформації, що зберігається в пам'яті людини, багаторазово перевищує обсяг довільно відтворюваної інформації, а суб'єктивна оцінка подій, що відбуваються, лише на 70% відповідає дійсності. Емоції також відіграють головну роль у житті людини, оскільки експериментально доведено, що в корі головного мозку вони зберігаються у вигляді емоційних слідів – відбитків від процесів минулих збуджень. Однак каталізатором психічної діяльності виступає саме мотивація у вигляді сформованої людиною психологічної установки на приховування інформації, оскільки саме вона активізує мозкові процеси уяви і пам'яті, які свої відповіді в результаті їх приховування і значущості на критичні подраз-

ники (реагенти) і виражає у вигляді фізіологічних реакцій, як правило, мимоволі, проти волі і бажання людини. Чим більше зусиль докладає людина для приховування інформації, вигадуючи різні неправдиві події минулого, тим виразнішою стає її психофізіологічна реакція на пред'явлені їй критичні стимули (питання). Дослідники цієї проблеми підкреслюють, що значення поліграфа (детектора брехні) як науково-технічного методу полягає в тому, що він дозволяє об'єктивно встановити, коли той чи інший критичний подразник (питання, пред'явлена фотографія, ім'я спільника, знаряддя злочину, дії під час обшуку тощо) є причиною психофізіологічного реагування (навіть короткочасного або прихованого) у підекспертного.

У правовому аспекті підставою для проведення судової психологічної або психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа на території України є чинне законодавство України, яке дає всім суб'єктам юридичного процесу поняття, що Україна в питаннях регламентації використання поліграфа при проведенні судово-психологічної експертизи - психологічної експертизи йде шляхом орієнтації на вже існуючі закони та нормативні акти, за прикладом таких країн як Канада, Індія. Внаслідок чого, при проведенні судово-психологічної експертизи з використанням поліграфа, для судового експерта психолога (поліграфолога) є обов'язковим неухильне виконання ст. 28 Конституції України, а саме наявність добровільної згоди підекспертного на проходження даної експертизи, а також дотримання вимог статей 9, 10 Закону України «Про судову експертизу» - **судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Особа або орган, які призначають або замовляють судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, які внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів, або іншим фахівцям у відповідних галузях знань, якщо інше не встановлено законом.** Крім цього, згідно з постановою Пленуму Верховного суду України від 30.05.1997 № 8 «Про судову експертизу у кримінальних і цивільних справах» прийняття рішення про визначення способу, методу, а також технічних засобів, необхідних при проведенні експертизи, є компетенцією експерта. У методологічному питанні, методики, що використовуються судовим експертом-психологом (поліграфологом) при проведенні судово-психологічної - психологічної експертизи з використанням поліграфа повинні відповідати вимогам пункту 152 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 №53/5, а саме відбиратися «з урахуванням специфіки ... та конкретних питань, поставлених перед психологічною експертизою», бути «загальновідомими в науковій практиці» або «авторськими модифікаціями» і пройти необхідну «апробацію».

Валідність і надійність поліграфологічного тесту в Україні була підтверджена в 2004 році українським вченим Барко Вадимом Івановичем за допомогою проведеного наукового дослідження. Розрахунки показали, що середнє значення точності (валідності) при діагностиці схильності до приховування інформації знаходиться в діапазоні 83,8% - 89,6%. Надійність поліграфного тесту за результатами розрахунку кореляційних зв'язків склала 0,73 - 0,77. Даний факт повністю підтвердив науковість і практичну доцільність використання в ході психологічного дослідження поліграфа.

У світі науковим обґрунтуванням дослідження із застосуванням поліграфа стали дані щодо надійності та валідності поліграфологічних методик (тестів), наведені в

колективній науковій праці вчених-поліграфологів Американської асоціації поліграфологів під назвою «Мета-аналітичний огляд критеріїв точності перевірених поліграфологічних методів» (англ. - Meta-Analytic Survey of Criterion Accuracy of Validated Polygraph Techniques), опублікованих у науковому журналі Polygraph у 2011 році [1]. Оскільки результати досліджень професора Каліфорнійського університету (м. Сан-Франциско, США) Пола Екмана показали, що форма приховування інформації або брехні не залежить від національності людини, її виховання, культурних традицій, в яких вона виросла, та інших соціальних відмінностей [2], то вищезазначені результати американського наукового обґрунтування застосування поліграфологічних методів стали підставою для належного та допустимого використання зазначених результатів і в судочинстві України.

Експертні питання, які рекомендуються для винесення на судово-психологічну експертизу з використанням поліграфа в Україні викладені в інформаційно-довідковому посібнику Назаров О.А. Використання психологічних знань в кримінальному провадженні, цивільних, адміністративних справах: інформаційно-довідковий посібник (перероб. 2-ге видання). - Київ: ДНДЕКЦ МВС Україні, 2013. - 69 с., який вкючений у додаток №18 Переліку науково-технічної та довідкової літератури, що використовується при проведенні психологічної експертизи, який затверджений наказом Міністерства юстиції України від 8 травня 2018 року N 1467/5 "Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз" [3]:

1. Чи має під експертна особа (вказується П.І.Б.) психологічну установку на приховування (спотворення) інформації пов'язаної з обставинами скоєного злочину (вказується фабула справи)? Якщо підекспертна особа (вказується П.І.Б.) має психологічну установку на приховування (спотворення) інформації, то з якими обставинами справи вона пов'язана?

Крім цього, методично рекомендується до постанови слідчого, ухвали суду (договору на залучення експерта для фізичних (юридичних) осіб) про призначення судово-психологічної експертизи з застосуванням поліграфа додавати пункт наступного змісту:

"Під час проведення судово-психологічної експертизи щодо підекспертного (вказується П.І.Б.) просимо експерта звернути увагу на встановлювані судом (органом досудового слідства, зацікавленими особами, службою безпеки підприємства) під час судового розгляду (проведення досудового розслідування, службової перевірки) обставини, а саме (далі описуються які конкретно дії підекспертного встановлюються судом (досудовим слідством тощо)):

- Чи робив підекспертний наприклад, якісь насильницькі дії щодо потерпілого?

- Чи перебував підекспертний у певному місці в день скоєння злочину?

- Чи бачив підекспертний певні речові докази?

- Чи тримав підекспертний певні речові докази у своїх руках, перебуваючи у певному місці та часі тощо".

Цей пункт забезпечує чітке позначення поля експертного дослідження для судового експерта та максимально конкретизує коло тих обставин, які підлягають встановленню та цікавлять орган чи осіб, які призначили експертизу.

Для відповідності судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа в Україні вимогам критеріїв оцінки доказів, які вказані в процесуальних кодексах України (статті 94 КПК, 89 ЦПК, 90 КАС України) в обов'язковому порядку судовим експертом мають проводитися такі експертні дослідження як:

1) експертно-ретроспективне дослідження матеріалів справи та індивідуально-психологічних особливостей та мотиваційної сфери підекспертної особи,

2) експертно-психодіагностичне дослідження підекспертної особи,

3) експертно-психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа підекспертної особи.

Також в Україні існують не поодинокі випадки, коли звичайне "тестування на поліграфі" намагаються оформити як висновок експерта або результати судово-психологічної експертизи, під час якої відповідь надається лише щодо виявлених психофізіологічних реакцій або значимих реакції людини на питання певних поліграфологічних тестів. Наявність некоретного виразу щодо встановлення під час проведення судово-психологічної експертизи поняття **психофізіологічні або значимі реакції**, в контексті проведення експертизи з застосуванням поліграфа, на теренах пострадянського простору, вперше було офіційно використано в російському варіанті експертних питань в 2006 році викладеному у Видовій експертній методиці проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа [4].

Однак в подальшому, наказом міністерства юстиції росії від 19.09.2017 № 169 "Про внесення змін до додатка N 1 та N 2 до наказу мін'юсту росії від 27.12.2012 N 237" Про затвердження Переліку родів (видів) судових експертиз, що виконуються в федеральних бюджетних судово-експертних установах мін'юсту росії, і Переліку експертних спеціальностей, за якими надається право самостійного виробництва судових експертиз" [5] найменування виду судової експертизи «Дослідження психології та психофізіології людини» і експертної спеціальності **в рф було змінено з виключенням "дослідження психофізіології людини", яке мінюстом рф раніше спеціально було введено саме для використанням поліграфа.**

Така поведінка міністерства юстиції рф [6] була обумовлена тим фактом, що станом на момент підготовки нормативного документу, тобто на 2017 рік, дане відомство так і не отримало даних, що такі психофізіологічні реакції або значимі реакції, які встановлює поліграфолог під час проведення тестування на поліграфі є достатніми і можуть визнаватися в рф допустимими доказами.

Таким чином, тестування на поліграфа і встановлення за результатом такого **тестування значимих реакцій було визнано не достатнім** для того щоб таке тестування могло називатися судово-психологічною або психофізіологічною експертизою і в рф було визнано як таке, що не відбулося. В рамках судових психологічних експертиз мінюстом рф, тестування на поліграфі було запропоновано вважати лише як дослідження психології людини. Для відповідності тестування на поліграфі критеріям оцінки доказів, воно

має стати складовою частиною судово-психологічної експертизи поряд з іншими видами експертних досліджень, які потрібно провести судовому експерту для об'єктивізації отриманих результатів вході такої експертизи.

Приклади питань російського варіанту відповідно до Відової експертної методики виконання психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, які не відповідають українському процесуальному законодавству (Иванова Л.Н., Комиссарова Я.В., Пеленицын А.Б., Федоренко В.Н. Видовая экспертная методика производства психофизиологического исследования с использованием полиграфа // Инструментальная детекция лжи: реалии и перспективы использования в борьбе с преступностью: Материалы международного научно практического форума. Саратов: СЮИ мвд россии, 2006. – с. 90-96.), які поділяються на два типи. Вказані типи питань в Україні здебільшого застосовуються оперативними співробітниками під час проведення опитувань громадян відповідно до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність":

Перший тип питань пов'язаний із ситуаціями, коли особа (підозрюваний, обвинувачений, свідок або потерпілий) приховує свою поінформованість про обставини злочину, що розслідується:

1. Чи виявляються під час дослідження з використанням поліграфу психофізіологічні реакції, що свідчать про те. що П. може мати у своєму розпорядженні інформацію про деталі того, що сталося, якщо так, то якою саме інформацією він може володіти?

2. За яких обставин могла бути отримана І. ця інформація? Чи могла вона бути отримана в момент того, що сталося?».

Другий тип питань пов'язаний із ситуаціями, коли особа демонструє співпрацю з органами розслідування і дає свідчення щодо обставин справи, але є сумніви щодо їх достовірності (питання відпрацьовуються здебільшого оперативними працівниками, які мають право на проведення тестувань на поліграфі):

1. Чи узгоджуються виявлені в ході дослідження та використання поліграфу психофізіологічні реакції гр. Н. з його показаннями про обставини... (вказується характеристика злочину), а саме, що... (вказуються які саме покази вимагають перевірки)?».

УВАГА! В українському законодавстві перевірка показів потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, свідка не передачена КПК України та Законами України (правові позиції Верховного Суду були викладені раніше)! Правові підстави призначення судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа в Україні регламентуються наказом Міністерства юстиції № 1350/5 від 27.07.2015 "Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5". - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-15#n353

Перелік використаної літератури:

1. American Polygraph Association. Meta-analytic survey of criterion accuracy of validated polygraph techniques. \\ Polygraph, 2011, № 40(4). - P. 194-305. - Режим доступа: https://apoa.memberclicks.net/assets/docs/polygraph_404.pdf

2. Пол Экман. Психология лжи. 4-е издание - СПб.: Питер, 2017. - 304 с.

3. Додаток №18 Переліку науково-технічної та довідкової літератури, що використовується при проведенні психологічної експертизи, який затверджений наказом Міністерства юстиції України від 8 травня 2018 року N 1467/5 "Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз". - URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mus30115?an=1&ed=2018_05_08

4. Иванова Л.Н., Комиссарова Я.В., Пеленицын А.Б., Федоренко В.Н. Видовая экспертная методика производства психофизиологического исследования с использованием полиграфа // Инструментальная детекция лжи: реалии и перспективы использования в борьбе с преступностью: Материалы международного научно практического форума. Саратов: СЮИ мвд россии, 2006. – с. 90-96.

5. Приказ минюста россии от 19.09.2017 № 169 "О внесении изменений в приложения № 1 и № 2 к приказу минюста россии от 27.12.2012 № 237 "Об утверждении перечня родов (видов) судебных экспертиз, выполняемых в федеральных бюджетных судебно-экспертных учреждениях минюста россии, и перечня экспертных специальностей, по которым представляется право самостоятельного производства судебных экспертиз в федеральных бюджетных судебно-экспертных учреждениях минюста россии" (зарегистрировано в минюсте россии 25.09.2017 № 48316). - Режим доступа: http://rulaws.ru/acts/Prikaz-Minyusta-Rossii-ot-19.09.2017-N-169/

6. СЭУ минюста россии будут проводить психологические исследования информационных материалов в целях содействия расследованию деятельности, направленной на побуждение детей к суицидальному поведению. - Режим доступа: https://web.archive.org/web/20180312114457/http://minjust.ru/ru/novosti/seu-minyusta-rossii-budut-provodit-psihologicheskie-issledovaniya-informacionnyh-materialov URL журналу: https://drive.google.com/file/d/1W0BvN66VX3QI2C1bA--n8XkYtVWkZcv0/view

Додатково, **Переказати кошти для допомоги Збройним Силам України та гуманітарної допомоги з платіжної картки**

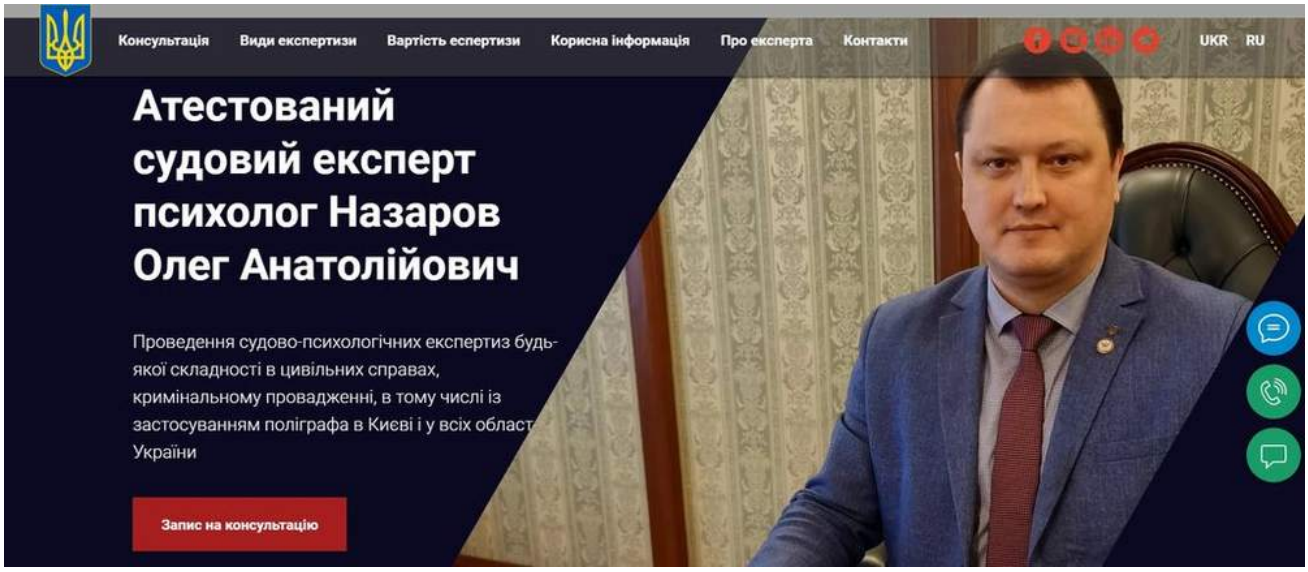
Традиційно, нагадуємо користувачам журналу, що науковий журнал запроваджив надання послуг **«Консультація»: запит на проведення судово-психологічної експертизи за різними підставами, у тому числі відшкодування моральної шкоди завданою військовими злочинами, із застосуванням поліграфа** на замовлення зацікавлених осіб, суду, правоохоронних органів згідно процесуальних кодексів. - URL: http://expertize-journal.org.ua/konsultacia **Телефон для термінового дзвінка судовому експерту:** +38 093 476 72 60 (Viber, Telegram, Whatsapp).

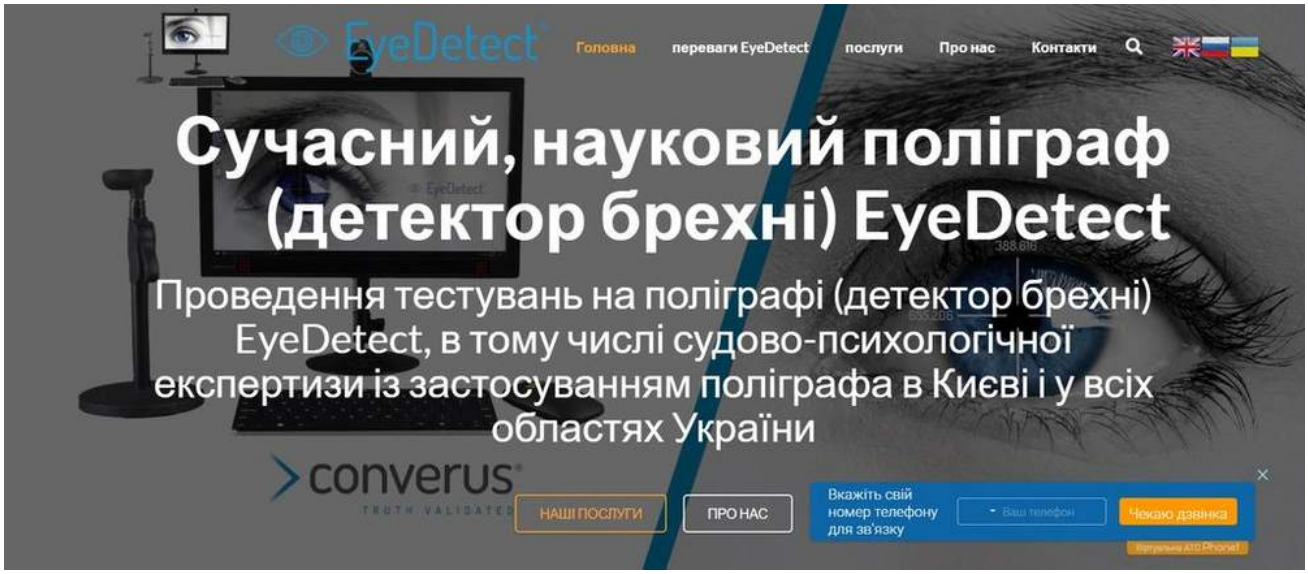
Звертаємо увагу, організація проведення професійних консультацій всім зацікавленим, здійснюється членом Президії Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, головним редактором журналу, атестованим судовим експертом психологом (поліграфологом), кандидатом психологічних наук, доцентом Назаровим Олегом Анатолійовичем.

Офіційній Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи, судового експерта психолога (поліграфолога) Назарова О.А. (свідоцтво Міністерства юстиції України від 09.07.2020 №2035)

Офіційний Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, тестувань на поліграфі в Україні за міжнародними стандартами (поліграф EyeDetect, розробник Converus Inc., USA)

Продаж портативного обладнання для поліграфа **Mobi підлокітники Polygraph в Україні (Схвалено президентом Міжнародного співтовариства поліграфологів, ISOPE, США)**

В Україні затверджена кваліфікаційна характеристика професії «Поліграфолог» та 25 жовтня 2021 року уведена сама професія «Поліграфолог» змінами № 10 до Національного класифікатора професій ДК 003:2010

Надання послуг щодо розробки та проведення групових тренінгових занять за різними напрямами судово-психологічної експертизи в сучасному судочинстві, у тому числі із застосуванням поліграфа

Незалежній не державній професійній атестованій судово-психологічній експертизі в Україні бути: історія однієї перемоги або про можливість призначення першої недержавної професійної атестованої судово-психологічної еспертизи з 09 липня 2020 року

Електронна бібліотека судді, адвоката, психолога, батьків: «Допит, опитування дитини в суді». Методичні рекомендації, нормативні документи, постанови Верховного Суду

Огляд змін до законодавства України: процесуальний статус спеціаліста у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки з 1 липня 2020 року

Електронна бібліотека правозахисника України. Серія: Застосування рішень Європейського суду з прав людини в українському судочинстві

Електронна бібліотека судді України: квітень 2020 року (більше 70 книг)

Колекція зразків клопотань про відкладення розгляду справи у зв'язку із впровадженням карантину та типові зразки заяв, які подаються до суду станом на 20 березня 2020 та оголошення ДСА України від 19 березня 2020

References

1. Nazarov O. A. Sudovo-psykhofiziolohichna ekspertyza i perevirka na polihrafi (detektori brekhni) v Ukraini: pravovyi aspekt [Forensic Psychophysiological Examination and Polygraph (Lie Detector) Tests in Ukraine: Legal Aspect]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. Vol. 1, No. 2 (2). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.2.2016.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/for-notice/40-sudebno-psikho-

logicheskaya-ekspertiza-s-ispolzovaniem-poligrafa-detektora-lzhi (onovlena versiia vid 09.11.2026). [in Ukrainian].